

Un record de Canet de Mar: Maria Aurèlia Capmany en el Maresme

MARIA TERESA DIVÍ i TORNOS
GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL. MATARÓ

1. Introducció

A semblança del que succeeix a l'obra de Mercè Rodoreda, la figura de l'avi també va tenir un paper important en la seva infantesa i així ho recordava en la seva obra posterior la Maria Aurèlia Capmany.

2. L'Avi Sebastià i Canet de Mar

Maria Aurèlia Capmany i Farnés (1918-1991), llicenciada en filosofia el 1942, escriptora, pedagoga, activista cultural i política, feminista (Safont 2021), dona de teatre i traductora de més de trenta obres d'autors francesos, italians i anglesos (Godayol 2007: 11), va néixer a Barcelona el 3 d'agost del 1918, filla d'Aureli Capmany i Farrés (1868-1954), folklorista, etnògraf i editor (fou el fundador i el primer director de la revista infantil *En Patufet* el 1904), i Maria Farnés i Pagès (1890-1963), professora de taquigrafia.

El seu avi matern, en Sebastià Farnés i Badó (1854-1934), era advocat, reputat taquígraf, escriptor i folklorista català, estudiós del refranyer, frases fetes i dites populars (Safont 2021). L'avi va publicar l'assaig de la *Paremiologia Catalana Comparada* a Barcelona el 1913, que recollia milers de proverbis. La Maria Aurèlia se sentia molt bé amb el seu avi Sebastià (Puig-Pla 2018: 15), que va tenir una influència important en la seva vida.

Maria Aurèlia Capmany va passar llargues temporades al Maresme, concretament a Canet de Mar, amb el seu avi Sebastià i també amb les seves tietes (una

Maria Aurèlia Capmany als tres anys, amb el seu germà Jordi. (Fotografia Arxiu Família Capmany, extreta del llibre Mala Memòria)

llicenciada, primera bibliotecària de Canet i directora de la Biblioteca municipal, l'altre violinista i fabuladora de mena) cultes, «singulars i modernes que l'educaven». De petita “va aprendre a caminar i nedar pràcticament alhora”, a la platja de Canet, de la ma de la seva tieta Mercè Farnés, gran nedadora (Safont 2021).

Tot i que bona part dels estius la família Capmany-Farnés els passaven a Sant

Feliu de Codines, on la Maria Aurèlia i el seu germà Jordi anaven d'excursió i amb bicicleta; en realitat, és Canet, que en la memòria de Capmany, es convertirà, com diu el biògraf Agustí Pons, en "l'escenari idealitzat de la infantesa", com escriu la pròpia Maria Aurèlia al seu llibre *Memòries*: "la casa de Canet era la casa que ens havia estat arrabassada. Existia, separada de nosaltres, però tanmateix propícia. Jo era el pont entre la casa guerxa de la Rambla i la casa esvelta, com una proa de vaixell, de la riera de Gavarra" (Safont 2021).

A la casa del carrer Gavarra número 7 de Canet, la Maria Aurèlia explica: «El despatx de l'avi era endreçat i feia olor de tabac i de llibres que cobrien totes les parets. A la taula de treball, piles de paperets, fitxes sens dubte del corpus paremiològic que en aquells temps de després de la meua naixença havia cregut que començaria a publicar. Esperança absolutament inútil car ell era allí, a Canet, lluny de tot i de tothom, pràcticament barallat no amb tot el que significava el gran poder, sinó fins i tot el petit poder de la política catalanista, amb la Mancomunitat i l'Institut d'Estudis i la secció d'Etnologia i Folklore que dirigia en Tomàs Carreras i Artau» (Safont 2021).

La Maria Aurèlia recorda com s'instal·lava en un graó comodíssim sota la finestra del despatx del seu avi: «La finestra donava a la riera de Gavarra i recollia tota la claror de la posta, i el despatx adquiria una tonalitat groga tirant a ambre. Jo reunia al meu entorn els meus tresors, nines, papers, llapis, pastels, botons, cintes.... No sé què podia arribar a endevinar des del meu graó sota la finestra ni fins a quin punt po-

dia copsar la seva solitud dintre d'aquell silenci que tothom respectava. No vaig créixer prou de pressa ni ell va viure prou per esperar-me» (l'avi va morir quan ella tenia 15 anys) «i he d'imaginar per què es col·locava lluny de tot el tragí de l'existència, de les baralles de les seves filles, de la bona fe pocatraça del seu gendre, de tot aquell mon xaró que detestava» (Maria Aurèlia 1987).

*Maria Aurèlia Capmany i el seu germà Jordi amb l'avi Sebastià.
(Fotografia: URV/Arxiu del llegat Vidal Capmany)*

Safont, en l'article que estem tractant, *Canet de Mar; el paradís de la infantesa de Maria Aurèlia Capmany*, conclou que «Aquell paradís perdut de Canet, allunyat de les discussions dels pares» que restaven a Barcelona, «prop del mar, amb unes ties que servien de model de feminisme i modernitat, sota la figura reverencial de l'avi quedaran ben presents en la memòria de qui va arribar a ser regidora de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. Canet, o un record més o menys real o inventat del que hi va viure, quedarà reflectit a les seves obres, no només memorialístiques, com el relat *D'Arenys a Sinera* o el *Pròleg a Guardià* que encapçala la novel·la *Betúlia*. Malauradament, la casa del carrer Gavarra ja no existeix i la biblioteca va ser desfigurada amb l'addició d'un pis superior» (Safont 2021). Com explica Puig-Pla, la Maria Aurèlia en un dels seus escrits recorda amb afecte «les munta-

nyes petites i rodones del Maresme» (Puig-Pla 2018: 15).

Una imatge de Maria Aurèlia Capmany
(Fotografia extreta del llibre Mala Memòria)

3. El seu estudi de la situació de la dona a Catalunya

En *La Dona a Catalunya. Consciència i situació*, llibre que va sortir publicat l'abril del 1966, per Edicions 62 de Barcelona, la Maria Aurèlia "hi analitza aspectes històrics, socials i psicològics, i també els de la sexualitat, llavors tabú (Puig-Pla 2018: 17), es pot dir que «repassa i interroga el paper de la dona catalana al llarg del temps en el pensament intel·lectual i filosòfic» (Godayol 2007: 15). Es converteix en especialista i en un punt de partida de les reivindicacions feministes de les dones a casa nostra» (Godayol 2007: 15). A partir d'aquesta publicació, les posicions feministes de l'autora es converteixen en referents «d'aquells anys a Catalunya i a la resta

d'Espanya» (Puig-Pla 2018: 17). En general, és rellevant la seva lluita incansable a favor de la llibertat, i en especial, com estem assenyalant, pels drets de les dones. Com a escriptora i com a dona va ser un referent per a les generacions d'escriptors joves dels seixanta i setanta, molts nascuts després de la guerra, com per exemple, per a Montserrat Roig i Fransistorra (1946-1991).

De Miguel, en el seu escrit *Maria Aurèlia Capmany: els cent mil rostres de la Llibertat*, assenyala una nit de juny de 1966, en que la Maria Aurèlia i la Montserrat Roig viatgen en tren cap a París, «amb l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual per interpretar la *Ronda de mort a Sineira*, de Salvador Espriu. Per a la jove Roig no és un trajecte qualsevol» (De Miguel 2018). Diu Montserrat Roig «Jo tenia vint anys ... Recordo que vam passar gairebé tota la nit enraonant de nosaltres, les dones. A la matinada, en arribar a París, vaig tenir la sensació d'haver tornat a néixer. O més ben dit, com si m'hagués convertit en una persona adulta» (De Miguel 2018).

Es segueixen conferències, debats i col·loquis reivindicatius, com les Primeres Jornades Feministes a Catalunya (Godayol 2007: 15), que van tenir lloc entre el 27 i el 30 de maig de 1976, a l'edifici antic de la Universitat de Barcelona.

Maria Aurèlia Capmany al programa d'entrevistes a TVE Catalunya "Personatges" presentat per Montserrat Roig i Fransistorra, el 1977.

Un primer pla de Maria Aurèlia Capmany al programa d'entrevistes a TVE Catalunya "Personatges" presentat per Montserrat Roig i Fransitorra, el 1977.

I també segueixen una abundant publicació d'obres, que podríem anomenar feministes, entre d'altres: *Feliçment jo sóc una dona*, publicada el 1969 per Editorial Nova Terra de Barcelona; *Cartes impertinents de dona a dona*, publicada el 1971 per Editorial Moll de Palma de Mallorca; *De profesión: mujer*, publicada el 1971 per Plaza & Janés d'Esplugues de Llobregat; *Quim/Quima*, publicada el 1971 per Editorial Estela de Barcelona; *El feminisme a Catalunya*, publicada el 1973 per Nova Terra de Barcelona; *La Dona, dona, donota, doneta*, publicada el 1975 per Dopesa de Barcelona; *La dona i la segona República*, publicada el 1977 per Edicions 62 de Barcelona; *Dona i societat a la Catalunya actual*. Obra en col·laboració amb Magda Oranich, Anna Balletbó, Maria Rosa Prats i Isabel Clara Simó, publicada el 1978 per Edicions 62.

El seu feminisme, per tant, es fa evident en la seva actitud pública, en les seves declaracions i en les seves publicacions.

4. Maria Aurèlia Capmany i Mataró

A Mataró es va representar l'obra teatral *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya*, escrita per Maria

Aurèlia Capmany i en Xavier Romeu, publicada el 1971 per Edicions Catalanes de París. Va tenir lloc la representació clandestina d'aquesta obra a la Parròquia de Montserrat del carrer Sant Cugat, organitzada «per les Comissions d'Activitats Cíviques (CAC) del Maresme» (Puig-Pla 2018: 17).

«La seva obra teatral *Vent de garbí i una mica de por* (1965) recrea tres estius històrics de la burgesia catalana: la vigília de la Setmana Tràgica a Caldetes, la de la Guerra Civil a Sitges i la *Gauche divine* a Cadaqués. Els assajos de l'obra a Mataró van suposar el 1969 la

sortida d'un grup d'actors, liderats per Carles Maicas, del Centre Catòlic i la creació del grup Xaloc, amb seu al Casal del carrer de Bonaire de Mataró. Maicas, que havia estudiat teatre .../... havia travat bona amistat amb la Maria Aurèlia, que fou invitada a la representació del Casal» (Puig-Pla 2018: 18).

Portada del llibre de l'obra teatral que van escriure Maria Aurèlia Capmany i Xavier Romeu, el 1971, publicada per Edicions catalanes de París.

Maria Aurèlia Capmany també va participar en tres conferències que van tenir lloc al Racó de Mataró, que, des de 1949 i durant 30 anys, es va constituir com a fòrum cultural de considerable prestigi a la ciutat i a tot el país. La seu social era al Casal Mutual de l'Aliança, del qual el Racó era una secció.

Moltes altres personalitats transcendentals van passar pel Racó, en aquells anys 60-70, «anys foscos del franquisme i en els que escassejaven les tribunes on poder expressar unes idees, uns ideals, ni que fos entre línies», «les més destacades de les quals poden ser: Heribert Barrera, Albert Boadella, M. Aurèlia Capmany, Fèlix Cucurull, Josep Mª Espinàs, Joan Fuster, etcètera» (Bonvehí i Casasús 2010).

La primera participació de la Maria Aurèlia al Racó de Mataró es va produir el mateix any que es va inaugurar aquest espai, el 1949, les dues següents es van portar a terme els anys 1957 i 1967. Hi deuria «anar de la mà del catedràtic Antoni Comas i Pujol i, sens dubte, d'en Lluís Terricabras» (Puig-Pla 2018: 18).

En el llibre *El Manyà encès*, biografia d'en Lluís Terricabras –Terri-, es diu que:

L'amiga Maria Aurèlia Capmany –maca, vehement, dotada d'una intel·ligència desperta i viva- era de les qui es feia pregar poc per venir. Li trucava i li deia: "Maria Aurèlia, has de tornar al Racó", "¿De què vols que et parli, ara?" –em preguntava, "Parla del que vulguis, però vine." I ella venia, i jo em quedava embadalit escoltant aquella dona que tant he estimat i tant estimo. (Cuyàs 1985: 247-248).

Tant Lluís Terricabras i Molera (1918-2000), promotor cultural i escriptor català, que va ser un dels fundadors d'El Racó, com també l'Antoni Comas i Pujol (1931-1981), primer catedràtic de Llen-

gua i Literatura Catalana de la Universitat de Barcelona, que junts amb el poeta Josep Punsola i Vallespí (1913-1949) i el promotor cultural i poeta Esteve Albert i Corp (1914-1995), es pot dir que van ser els que van fer possible aquest espai de debat, segons es recull al llibre *El Manyà encès* (Bonvehí i Casasús 2010).

A Mataró hi ha una plaça amb el nom de la Maria Aurèlia Capmany (al Barri del Camí de la Serra). I, si estenem la vista a tota la comarca del Maresme, trobem

Imatge de la placa amb la indicació del nom de la plaça Maria Aurèlia Capmany de Mataró.

diversos municipis que tenen carrers amb el seu nom, com per exemple, a Argentona, a Montgat o al Masnou, o passatges com a Premià de Mar o a Malgrat de Mar.

Imatge de la Plaça amb el nom de la Maria Aurèlia Capmany a Mataró Nord, en el barri del Camí de la Serra.

5. Maria Aurèlia Capmany: activisme pur

5.1. Publicacions i teatre

L'activitat literària fou la més productiva de la Maria Aurèlia Capmany, la narrativa -narrativa breu i assaig-, i la traducció. En sentit ampli, es pot destacar la seva dedicació política i cultural.

Podem trobar una relació quasi exhaustives de les seves publicacions més conegudes a la web:

https://ca.m.wikipedia.org/wiki/Maria_Aur%C3%A8lia_Capmany_i_Farn%C3%A9s#Obres

També va ser molt activa col·laborant en articles periodístics, com per exemple, en la *Revista Orifloma* (1961-1977), en la *Revista Canigó* (1954-1983), en el *Setmanari Presència* (1965-2018), en el diari *Avui* (1976-2011), en el diari *El Correo Catalan* (1876-1985), en el *Diari de Girona* (1943, refundat el 1988), etc.

A partir de 1959 també tingué un paper destacat en el teatre: n'escriuí, en representà i en dirigí. Va «crear amb en Ricard Salvat l'Escola d'Art Dramàtic, Adrià Gual (1960), una fita molt important per a l'escena catalana contemporània». Com diem, «la Maria Aurèlia hi juga tots els papers: adaptadora, dramaturga, directora d'obres i també actriu. Papers memorables seus seran els de Secundina a *Primera història d'Esther* i la dona d'en Quim Federal a *Ronda de mort a Sinera*» (Puig-Pla 2018: 16).

5.2. Presidència al PEN Català

Aquest activisme tant actiu es fa palès també amb la seva participació en el PEN Català [plataforma per a la projecció internacional de la literatura i dels escriptors i escriptores dels territoris de parla catalana (<https://www.pencatala.cat/el-pen-catala/>)], del que n'és la seva presidenta

des del 1979 al 1983. S'assenyala en la pàgina web del PEN que la Maria Aurèlia «fou una persona decidida, activa, que havia demostrat la seva versatilitat per enfocar activitats molts diverses. Molt a propòsit, doncs, per dirigir el PEN en aquesta etapa de consolidació i d'expansió».

Durant la presidència de la Maria Aurèlia el PEN va «consolidar la seva organització interna i la relació amb altres literatures. Destaquen les tasques relatives a les traduccions del català a altres llengües i viceversa, especialment amb els centres eslovè i neerlandès. Aquest fet portà com a conseqüència la celebració d'altres activitats, com visites mútues, exposicions i conferències». «El PEN aconsegueix tenir una seu al cinquè pis de l'Ateneu Barcelonès».

(<https://www.pencatala.cat/president/maria-aurelia-capmany/>).

Les tasques del PEN, en ocasions, consisten en actuacions d'informació i de denúncia de censura, detencions, acusacions i atacs, ja sigui a la llibertat d'expressió o, directament, a escriptors i a altres intel·lectuals, o bé contra fets discriminatòris de la nostra llengua i cultura.

El PEN català organitza actes culturals i homenatges o hi participa, a la ciutat de Palma, a la de Perpinyà i a la de Sitges. També destaquen els contactes de membres del PEN Català amb altres centres de tot el món, com és Bled (municipi situat al nord-oest d'Eslovènia), Rio de Janeiro, Sofia, Londres, Copenhaguen, París, etc.

En aquesta època la Maria Aurèlia, com a presidenta del PEN, proposà a Salvador Espriu per el premi Nobel. De fet, la influència de Salvador Espriu havia estat molt important en l'inici de la seva carrera literària. Ella mateixa va reconèixer que la novel·la *L'altra ciutat* (1955) l'havia escrit perquè agradés al poeta de Sinera i l'abril

del 1972 havia publicat l'obra *Salvador Espriu*.

5.3. Política

Al final del franquisme s'integra en el nou socialisme que s'aplega entorn de Joan Raventós. «Allí hi troba les arrels que venen del republicanisme d'esquerreres de la seva família i la proximitat a les classes populars» (Puig-Pla 2018: 16).

*Maria Aurèlia Capmany al seu despatx l'any 1974.
(Foto de Pilar Aymerich)*

Maria Aurèlia Capmany "té un debut estel·lar en el multitudinari Miting de la Llibertat, al Palau Blaugrana" el 22 de juny de 1976, «en la seva vibrant intervenció...» (Puig-Pla 2018: 16).

Transcrivim unes paraules de la Maria Aurèlia Capmany d'un fragment del vídeo del Miting de la Llibertat:

Companys, el poble de Catalunya és conscient que avui camina cap a la llibertat.

I nosaltres, els que hem lluitat perquè no ens arrabassessin la nostra cultura i la nostra llengua hem d'esser presents aquí en aquest moment.

Perquè la cultura és política i el que digui el contrari, el que digui que la cultura ha de ser apolítica o al marge de la política, no sols menteix, si no que fa una política

immobilista i reaccionaria.

Però, si això és cert per totes les cultures civilitzades del món, com no ho ha de ser per la nostra, la nostra cultura va ser condemnada com a reu de guerra i perseguida l'any 39. I jo us diré ara en les paraules d'un gran poeta nostre: de vegades és necessari i forçós que un home mori per un poble, però mai no ha de morir tot un poble per un home sol.

Després de la seva activitat al PEN, no podem deixar de destacar també aquesta vessant política de la Maria Aurèlia Capmany, que, als seus 65 anys, va acabar exercint en el seus càrrecs de regidora i responsable de les Àrees de Cultura (1983-1987) i d'Edicions i Publicacions (1987-1991) a l'Ajuntament de Barcelona durant les primeres legislatures del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) i com a membre de la Diputació de Barcelona (1983-1991), la ciutat que la va veure néixer.

5.4. Premis i reconeixements

Com a cloenda, repassem els premis i reconeixements que va obtenir Maria Aurèlia Capmany:

- Premi Joanot Martorell, l'any 1948, amb la novel·la *El cel no és transparent*.
- Premi Sant Jordi de novel·la, l'any 1968,

*Maria Aurèlia en la seva intervenció al
Miting de la Llibertat al juny de 1976.*

Maria Aurèlia Capmany l'any 1988 en un programa de comunicació.

amb la novel·la *Un lloc entre els morts*.

- Premi de la Crítica Serra d'Or de Teatre, l'any 1972.
- Premi del Ministeri d'Afers Estrangers Itàlia, l'any 1979.
- Premi Creu de Sant Jordi, l'any 1982.
- Premi de la Crítica Serra d'Or de Literatura Infantil i Juvenil, l'any 1983, amb l'obra *El Malefici de la reina d'Hongria*

Maria Aurèlia Capmany i Montserrat Roig. L'any 1991 van morir totes dues (foto: Pilar Aymerich).

BIBLIOGRAFIA

Anònim (2018): Any Maria Aurèlia Capmany. Generalitat de Catalunya. <https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2018/anymariaaureliacapmany/inici>

Anònim (sense indicació d'any, consultat el 29/01/2022): El PEN Català. <https://www.pencatala.cat/president/maria-aurelia-capmany/>

BONVEHÍ I CASTANYER, J. I CASASÚS PASCUAL, L.: «De súbdits a ciutadans: EL RACÓ», publicat el 23 febrer 2010 al *Blog: Un Mataró no tant llunyà*. <http://aliesmataro.blogspot.com/search?q=De+s%C3%BAbdits>

CANOSA FARRAN, F. (2020): «La meva tieta, Maria Aurèlia Capmany». *Persones*. Publicat 2 Octubre 2020 <https://www.lamira.cat/persones/1464/la-meva-tieta-maria-aurelia-capmany>

CAPMANY FARNÉS, M.A.; ROMEU I JUVÉ, X. (1971): *Preguntes i Respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya*. Obra de teatre. Col·lecció Indesinenter. Edicions catalanes de París. París, 1971.

CAPMANY FARNÉS, M.A.:

- (1956): *Tana o la felicitat*. Editorial Moll, Palma de Mallorca.
- (1968): *Dia sí, dia no*. Primera edició. Col·lecció Sitges. Llibres de Sinera, SA. Barcelona
- (1971): *Salvador Espriu*. Pinya de Rosa. Primera edició. Editorial Dopesa, Barcelona.
- (1976): *La Dona, Dona, Doneta, Donota*. Obres selectes i Inèdites. Segona edició. Editorial Dopesa, Barcelona.
- (1980): *Cartes Impertinents*. Segona edició. Editorial Moll. Palma de Mallorca.
- (1984): *Un lloc entre els morts*. Quarta edició. Edicions 62 – Ediciones Orbis, SA, Barcelona.
- (1987): «Mala Memòria». Pàgs. 78-81. Endrets, Geografia Literaria dels Països Catalans. <http://www.endrets.cat/index.php/text/262/la-casa-de-canet-era-la-casa-que-ens-havia-estat-arabassada-ca.html>

CUYÀS, E. (1985): *El manyà encès. En Terri de Mataró explica la seva vida*. Primera Edició. Editorial Pòrtic. Barcelona, 1985.

GODAYOL NOGUÉ, M.P. (2007): «Maria Aurèlia Capmany, feminisme i traducció», *Quaderns: Revista de traducció* 2007, Núm. 14, Pàgs. 11-18. Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Traducció i d'Interpretació. <https://raco.cat/index.php/QuadernsTraduccio/article/view/70310>

MIGUEL, J. de (2018): «Maria Aurèlia Capmany: Els cent mil rostres de la llibertat». Perfiles. El Critic.cat. Publicat el 23 juliol 2018. <https://www.elcritic.cat/perfiles/maria-aurelia-capmany-els-cent-mil-rostres-de-la-llibertat-12093>

PONS, A. (2018): Maria Aurèlia Capmany. L'època d'una dona. Edició del centenari (1918-2018). Editorial Meteora SL i Ajuntament de Barcelona. Un tast es pot consultar a: <http://www.editorialmeteora.com/upload/libros/MACapmanyFragment.pdf>

PUIG PLA, J. (2018): «Maria Aurèlia Capmany, 100 anys». Aniversari. *Revista Fonts* núm. 75 de juliol 2018, del Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell, aparegut digitalment el 13 agost 2018: 15 a 18. <http://cultura.socialistes.cat/ca/noticia/m-aurelia-capmany-100-anys-un-article-d-en-josep-puig-pla>

SAFONT PLUMED, J. (2021): «Canet de Mar; el paradís de la Infantesa de Maria Aurèlia Capmany». Postals d'estiuieg. Revers. El Nacional. Cat. Barcelona, 1 agost 2021. https://www.elnacional.cat/ca/cultura/canet-mar-paradis-perdut-maria-aurelia-capmany_632051_102.html

